

PSYWAR – A XX. SZÁZADI SZERVEZETEK ASPEKTUSÁBÓL

Author(s) / Szerző(k):

Mező Ferenc (Ph.D.)
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

E-mail:

ferenc.mezo1@gmail.com

Cite: Mező Ferenc (2024): PSYWAR – a XX. századi szervezetek aspektusából. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/2. szám. 27-38.
Idézés: Doi: <https://www.doi.org/10.35404/LH.2024.2.27>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

EP / EE: Ethics Permission / Etikai engedély: KFS/2024/0002

Reviewers: *Public Reviewers / Nyilvános Lektorok:*

- Lektorok:**
1. Olteanu Lucián Líviusz (PhD), Gál Ferenc Egyetem
  2. Boldizsár Gábor (ezds, Ph.D.), Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Anonymous reviewers / Anonim lektorok:

3. Anonymous reviewer (Ph.D.) / Anonim lektor (Ph.D.)
4. Anonymous reviewer (Ph.D.) / Anonim lektor (Ph.D.)

Absztrakt

Jelen tanulmány a pszichológiai hadviselés (psychological warfare, PSYWAR) XX. században kialakuló szervezeteinek történelmi alakulását tekinti át. A PSYWAR-hoz kapcsolódó nemzetközi és magyar szervezetek a megalakulásuk éve, alapítóik és céljaik szerint kerülnek bemutatásra.

Kulcsszavak: lélektani hadviselés, PSYWAR, szervezet

Diszciplína: hadtudomány, pszichológia

Abstract

PSYWAR – FROM THE ASPECT OF THE ORGANIZATIONS OF 20th CENTURY

The present study overviews the historical evolution of the organizations of psychological warfare (psychological warfare, PSYWAR) in the 20th century. The international and Hungarian organizations in connection to PSYWAR are presented in terms of the year of its establishment, founders, and aims.

Keywords: psychological warfare, PSYWAR, organization

Disciplines: military science, psychology

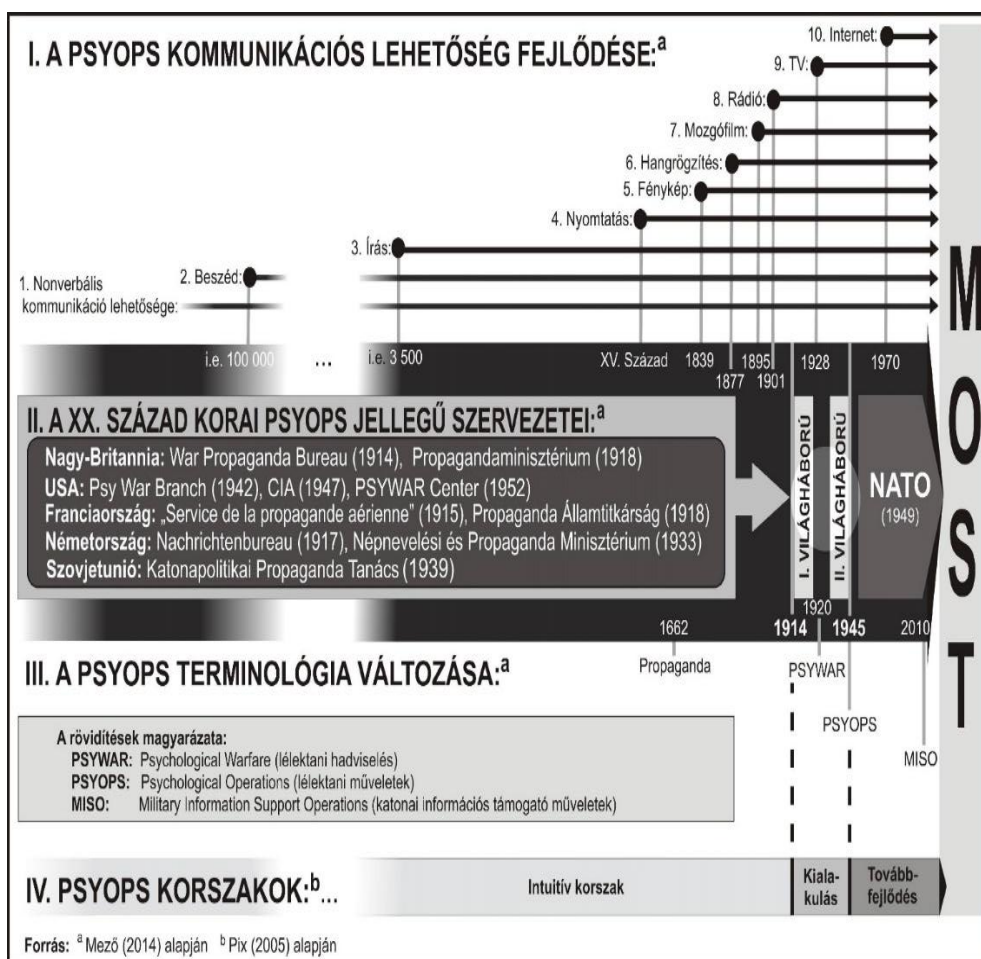
A lélektani hadviselés (az angol terminológiában: psychological warfare, mozaikszóként: PSYWAR) történetét négy jellemző témakör felől közelíthetjük meg (1. ábra): a lélektani hadviselés...

- ...kommunikációs lehetőségei felől;
- ...szervezeti kereteinek történetén át;

...terminológiájának alakulásán keresztül;
 ...történelmi eseményei alapján.

A következőkben a lélektani hadviselés XX. századbeli szervezeti fejlődését tekintjük át Mező (2014) alapján.

1. ábra: A lélektani hadviselés történetének négy megközelítési lehetősége (Mező, 2014. alapján)

A lélektani hadviselést folytató szervezetek történeti áttekintésének nehezítő körülményei

A lélektani hadviselés jellegű tevékenységet folytató szervezetek történetének feldolgozását az alábbi három körülmény nehezíti (2. ábra):

a) Titkos működés. A lélektani hadviselést folytató szervezetek működése általában nem a nyilvánosság előtt zajlott, hanem sok esetben titkos és/vagy rosszul dokumentált volt.

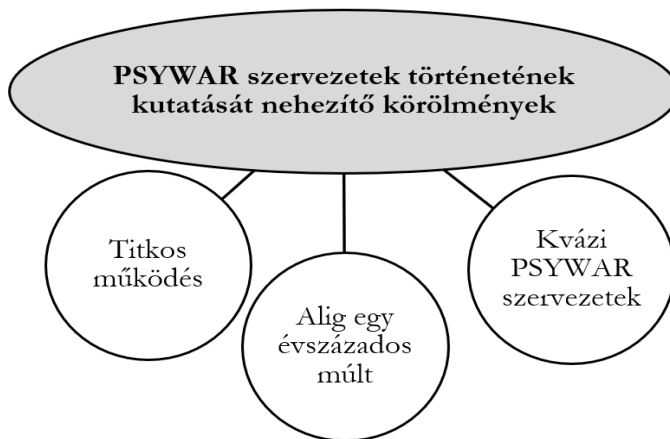
b) Alig egy évszázados múlt. Noha a lélektani hadviselés egyidős lehet az emberiséggel, és az ókortól már nagy számú történelmi anekdota bizonyítja használatát, mégis mindössze a XX. században zajlott világháborúk óta léteznek lélektani hadviselést dokumentáltan folytató szervezetek. A XX. század előtti időszak PSYWAR vo-

natkozású tárgyalásával kapcsolatban Pix (2005) és Mező (2014) művében találhatóak adalékok az érdeklődők számára.

c) Kvázi PSYWAR szervezetek léte. Léteztek/léteznek lélektani hadviselésnek tekinthető tevékenységet végző nem hivatalos szervezetek is. Történelmi példaként megemlíthetők például az első világháborúban Nagy-Britanniában működő olyan magánalakulatok, mint a:

- ...az Atlantic Union
- ...a Cobden-szövetség,
- ...az Overseas Club,
- ...The Council of Loyal British Subjects of German, Austrian or Hungarian Birth („Német, osztrák és magyar születésű lojális brit alattvalók tanácsa”),
- ...a United Workers szövetség,
- ...a Union of Democratic Control
- ...a Viktória-Liga, stb.

2. ábra: A lélektani hadviselés szervezeteinek kutatását nehezítő körülmények. Forrás: a Szerző

Napjainkban pedig már nemcsak nemzeti/állami érdekeket szolgáló (magán)szervezetek, hanem vallási/ideológiai eszmékért harcoló terrorista szervezetek, vagy akár gazdasági javak jogtalan megszerzését célzó bűnszervezetek is folyamodhatnak többé/kevésbé jól szervezett lélektani hadviselési frakciók létrehozásához, s bevetéséhez.

A fent jelzett körülmények miatt az alábbiakban mindössze a XX. századtól működő lélektani hadviselés jellegű tevékenységet végző állami, legalizált, katonai szervezetek egy válogatásának bemutatására nyílik lehetőség a teljesség igénye (pontosabban: lehetősége) nélkül. E válogatás is alkalmas lehet azonban arra, hogy a lélektani hadviselés nemzetközi és történeti jellegét demonstrálja.

PSYWAR szervezetek kialakulása

A lélektani hadviselés történetének aspektusából lényegesebb, XX. századtól működő szervezetek a létrejövetelük időbeli sorrendjében:

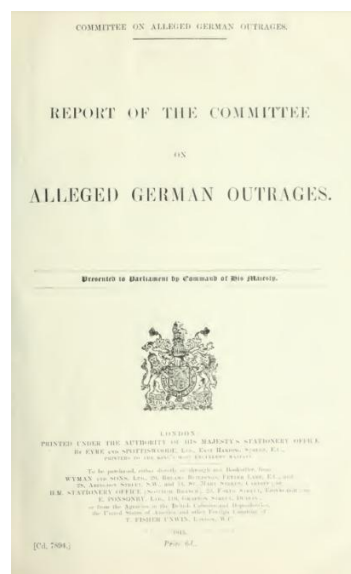
1914 | War Propaganda Bureau (WPB): Háborús Propagandahivatal, amire „Wellington House”-ként is szokás hivatkozni). A brit külügyminisztériumon belül létrejött hivatal röplapok, füzetek és könyvek kiadásával és terjesztésével végzett propaganda tevékenységet a semleges országokban.

A WBP által felkért brit szerzők a kormány álláspontját népszerűsítő röpiratokat, kiadványokat (köztük 1160 füzetet) alkottak.

Példa: Belgium 1914. évi német megszállása apropóján a nemzetközi közvélemény befolyásolása érdekében adta ki például a WBP 1915-ben a „Jelentés az állítólagos német felháborodásokról” (Report of the Committee on Alleged German Outrages) című művet (3. ábra). Ebben a német katonák által a belga civilek ellen elkövetett atrocitásokat mutatták be.

3. ábra: a „Report of the Committee on Alleged German Outrages”.

Forrás: Net1

<p>1915</p>	<p>A WBP irodalomtörténeti érdekessége, egyben professzionálizmusra való törekvését tükröző sajátossága, hogy olyan világhírű írók is a lélektani hadviselés (ekkor még: propaganda) szolgálatába állították általa tehetségüket, mint:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sir Arthur Ignatius Conan Doyle (1859–1930). Több művében is feltűnő közismert hősei például: Sherlock Holmes, Challenger professzor. • Joseph Rudyard Kipling (1865–1936). Leghíresebb mű-ve: A dzsungel könyve • Herbert George Wells (1866–1946): a science fiction műfaj egyik atyja, közismert művei például: Világok harca, A láthatatlan ember, Dr. Moreau szigete. <p>Franciaországban 1915-ben jött létre a „Légi propaganda szolgálat” (Service de la propagande aérienne, SPA). A szolgálat a hadügyminisztérium vezetése alatt működött és a propagandaanyagok előállítására, valamint légi úton (például: repülővel, ballonokkal, sárkányrepülővel, levegőbombákkal) történő terjesztése tartozott a feladatai közé.</p> <p>Példa: az SPA 2,5 millió német nyelvű nyomtatványt (röplapokat, újságokat, könyveket, valódi és hamis leveleket, stb.) terjesztett az ellenséges fronton 1915 október és 1917 június között. A légi szórólapok címzettjei:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) célcsoport: a fronton lévő német katonák. Cél: demoralizáció, engedetlenségre, dezertálásra és lázadásra ösztönzés. b) célcsoport: a megszállt területek lakói. Cél: tájékoztatás a háború előrehaladásáról, ellenállásra ösztönzés. c) célcsoport: a meg nem szállt területek lakossága. Cél: tájékoztatás, felkelésre buzdítás, támogatásra ösztönzés. 	<p>1917</p> <p>Németországban a Hírszolgálati Hivatal (a Nachrichtenbureau) kezdett foglalkozni a propaganda szervezésével. Tevékenysége főként kémelhárítás jellegű volt, illetve az ellenséges röpiratterjesztés ellen lépett fel.</p> <p>A brit Háborús Propaganda Hivatalt 1917-ben az Információs Osztály (Department of Information) alá szervezték.</p> <p>Az USA 1917. április 6-án lépett be az első világháborúba és Thomas Woodrow Wilson elnök rendeletére már április 14-én megalakult a Committee of Public Information (CPI, Köztájékoztatási Bizottság), ami 1919-ig működött. A bizottság célja: az amerikaiak lelkesítése, külföldön pedig az USA önzetlen szerepvállalásának és győ-</p>
-------------	---	---

zelembe vetett hitének hirdetése. Háttér: Wilson (az USA 1913-1921 közötti elnöke) felbélerte Walter Lippmann esszéíró és Edward Bernays újságíró (aki a politikai és a vállalati PR atyja, egyben Sigmund Freud unokaöccse – 4. ábra), hogy George Creel újságíróval (a Köztájékoztatási Bizottság vezetőjével) együtt abba az irányba befolyásolják az Egyesült Államok közvéleményét, hogy támogassák a német ország elleni háborús beavatkozást.

4. ábra: Edward Bernays (a politikai és vállalati propaganda, a PR atyja, Sigmund Freud unokaöccse) 1917-ben. Forrás: Net2

Erre azért volt szükség, mert Wilson első elnöki ciklusában, s 1916-tól kezdődő második cik-

lusában is semlegesség párti külpolitikát folytatott. De: az USA 1917-es háborúba történő belépése után a közvéleményt át kellett állítani a beavatkozás párti politika támogatására. A hat hónapig tartó kampány németellenes hisztériát eredményezett – és azt, hogy a kereskedők is felfigyeltek arra, hogy a propagandával az egész fogyasztótársadalmat befolyásolni tudó „marketingfegyver”-re tehetnek szert.

1918 Ebben az évben hozták létre a brit Propagandaminisztériumot, illetve 1918. májusában Georges Benjamin Clémenceau francia miniszterelnök propaganda-államtitkárságot hozott létre.

Az állami-startégiái és a harctéri propaganda szintjét ezekben az években már elkezdtek megkülönböztetni egymástól.

Az I. világháború után Noha az első világháborús lélektani hadviselés jellegű tevékenységet végző szervezeteket többnyire leépítették, a két világháború között valójában nem szűnt meg a propaganda iránti politikai és katonai érdeklődés. Sőt: ekkoriban kezdődött a propaganda (mint tömegbefolyásolás) tudományos kutatása. Az USA-ban például létrejött az Amerikai Propagandaelemző Intézet; Németországban pedig

	<p>kutatóintézetek és egyetemek foglalkoztak a témával.</p>	<p>nevelőmunkát folytatott (lásd: Szeleznyev, 1965; Poszpelov, 1964; Gosztonyi, 1993).</p>
<p>1933</p>	<p>Németországban a hatalomra került Adolf Hitlerrel is ámulatba ejtette a brit propaganda első világháborús hatékonysága, ezért Joseph Goebbels vezetésével létrehozták a Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda (RMVP, Népművelési és Propagandaminisztérium) intézményét. A német „propagandagépezet” Hitlerrel és propagandaminiszterével, Goebbelszel az élén a II. világháború során bontakozott ki teljesen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> •A német hadseregben ekkoriban propaganda zászlóaljok és századok működtek (lásd: Grecsko, 1984) •A Szövetséges Erők Európai Főparancsnokságán 4600 fős lélektani hadviselési hadosztály működött a háború utolsó szakaszában (Finch, 2000).
<p>1939</p>	<p>A II. világháború alatt jöttek létre a lélektani hadviselés katonai szervezetei:</p>	<p>1947 Az USA-ban 1947-ben jött létre a Központi Hírszerző Hivatal (Central Intelligence Agency, CIA), hogy titkos akcióival (szabotázsakciók, politikusok likvidálása, terrorista csoportok felfegyverzése stb. által) világszerte képviselje az amerikai érdekeket (lásd például az afganisztáni, kubai, nicaraguai CIA akciókat).</p>
<p>–</p>		
<p>1945</p>	<ul style="list-style-type: none"> •USA: 1942-ben jött létre a Harci Propagandaszázad (lásd: Sandler, 1992). •USA: Dwight David Eisenhower (később: az USA 34. elnöke) parancsára 1944-ben hozták létre a Psychological Warfare Branch (PWB) alakulatot (Knezović és Milković, 2007, Sandler, 1992). Az alakulat később Pszichológiai háborús divízió néven működött, majd 1945 után felszámolták. • A Szovjetunióban a második világháború éve alatt hozták létre a Katona-politikai Propagandatanácsot, ami ideológiai hadviselést és eszmei-politikai 	<p>1949 1949. április 4-én alapították meg Washingtonban az Északatlanti Szerződés Szervezetét (North Atlantic Treaty Organisation, NATO) tizenkét észak-amerikai és európai ország szövetségéként, amihez később több ország is csatlakozott (a NATO jelenleg 32 államot számlál). Jelen történeti áttekintésbe a NATO, mint a modern PSYOPS (psychological operations, katonai lélektani műveletek) doktrína létrehozója kerül említésre.</p>

- 1950 | A Koreai harcok támogatása érdekében az USA Taktikai Információs Osztályt hozott létre.
- 1951 | Az USA-ban a Truman adminisztráció egy tárcaközi stratégiai bizottságot Lélektani Műveleti Koordinációs Bizottsággá (Psychological Operations Coordinating Committee) nevezett át.
- 1952 | Az USA-ban, Észak-Karolinában, Fort Braggban alakítják meg a PSYWAR CENTRUM-ot (a Pszichológiai Hadviselési Központot), ami képzési, rádiós, pszichológiai hadviselési bizottsági és különleges haderő csoportokból állt.
- 1967 | Vietnamban hozták létre a négy zászlóaljából álló negyedik Psyop Group-ot.
A hidegháború éveiben (1947-1991) lélektani hadviselés jellegű tevékenységet folytató hivatalos szervezetek már minden államban működtek.
A XX. század további éveiben már nem történik említésre méltó szervezeti változás a lélektani hadviselés terén.

ján ugyanis a NATO tagországok mind-egyikének PSYOPS alakulattal is kell rendelkeznie, ami a közös NATO műveletek során az említett doktrínában – s módosításaiban: pl. AJP.3.10, AJP-3.10.1 – körvonalazottak szerint fejleszti és/vagy veti be képességeit.

A lélektani hadviseléssel kapcsolatos hazai szervezetek, kutatások

Végül a hazai lélektani hadviselés jellegű szervezetek történetére is térjünk ki! A rendszerváltás előtt a Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnöksége alá tartozó „speciális propaganda” látott el lélektani hadviselés jellegű feladatokat – a kor szellemének megfelelő ideológiai-politikai harc katonai megfelelőjeként. A szervezetet a rendszerváltáskor felszámolták (Pix, 2005).

Az első hazai kísérlet 1994-ben történt katonai lélektani egység létrehozására: ekkor került megalakításra a 115. Lélektani Műveleti Század, amit azonban 2000-ben felszámoltak.

Ezt – és a 2002-es AJP-3.7. doktrínát – követően a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési Központja 2003. július 1-jei hatállyal alakult meg, majd 2003. október 1-én állt hadrendbe. A következő évben, 2004-ben kibővült a Civil-katonai Együttműködési Központ, és kezdetét vette a lélektani műveleti (PSYOPS) képesség bevezetése a Magyar Honvédség (MH) tevékenységi körébe (Bolgár, 2005; Bolgár, Hajdú és Szternák, 2008). 2004

Valóban jelentős megújulás csak a XXI. század elején történt, amikor 2002-ben közreadásra került a NATO PSYOPS (AJP-3.7.) doktrína, aminek nemzetközi szervezeti hatása is volt. Az AJP-3.7. alap-

augusztusában pedig a szervezet megnevezése MH Civil-Katonai és Lélektani Művelési Központra (MH CKELMK) módosult. Az MH CKELMK 2021. december 31.-ével szűnt meg.

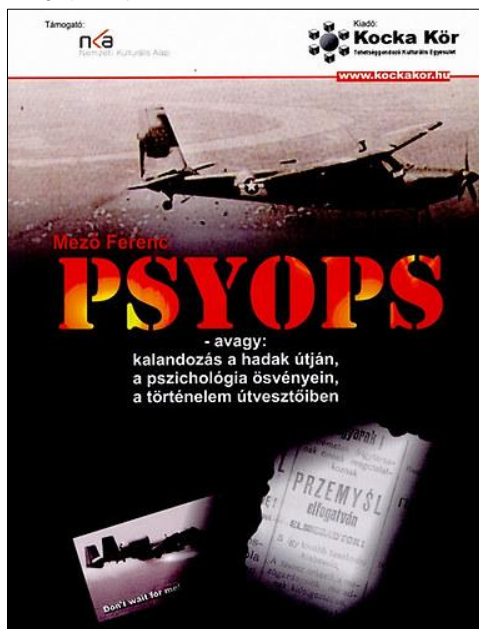
„Jogutód szervezeteként az MH Altiszti Akadémia szervezetéből és feladatrendszeréből a kiber- és információs feladatokkal összefüggő döntéselőkészítést végző és az MH BHD szervezetéből és feladat-rendszeréből az elektronikus eseménykezelői feladatokat végrehajtó szervezeti elemek beolvadásával – az MH hadrendjének részeként – Szentendre székhellyel, az MH Kiberművelési Parancsnokság közvetlen szolgálati alárendeltségében, MH Kiber- és Információs Művelési Központ megnevezéssel új költségvetési szerv került létrehozásra 2022.01.01.-ével” (forrás: Net3). Az MH Kiber- és Információs Művelési Központ feladatai közé tartozik többek között: a részvétel „...az információs műveletek – különösen a PSYOPS és a CIMIC (civil-katonai együttműködés – megj. a szerzőtől) műveletek – előkészítésében, azok harci használatával és képzésével kapcsolatos elvek és normák meghatározásában, kidolgozásában” (...) „...a CIMIC és PSYOPS képességfejlesztési programjai prioritásainak meghatározásában, a költségvetési igények kidolgozásában és a programok végrehajtásában” (forrás: Net3).

Civil szervezeti jellegű hazai kutatást, ismeretterjesztést célzó kezdeményezések továbbá:

2007. december 10-én alakult meg a Magyar Hadtudományi Társaság Civil-katonai együttműködési (CIMIC) és Lélektani Művelési (PSYOPS) szakosztálya (Hetzman, 2009).

2014-ben jelent meg a Kocka Kör Tehetséggyongozó Kulturális Egyesület gondozásában Mező Ferenc „PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben” című könyve (5. ábra). A könyv kiadását a Nemzeti Kulturális Alap támogatta (pályázati azonosító: A2001N8121). A szerző ismeretei szerint ez az első hazai könyv a lélektani hadviselés, illetve a katonai lélektani műveletek témájában, mely civil szerzőtől, civil szervezet gondozásában jelent meg.

5. ábra: A PSYOPS könyv borítója. Forrás: Mező (2014)

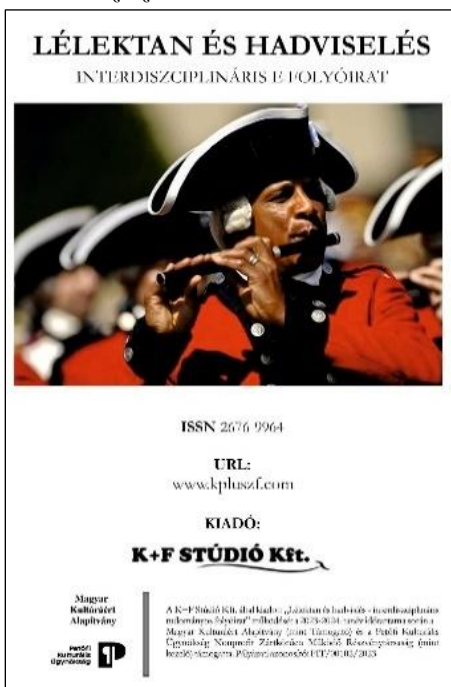

2019-től kerül kiadásra a „Lélektan és Hadviselés” interdiszciplináris tudományos e-folyóirat (ISSN 2676-9964) a K+F Stúdió Kft. gondozásában (6. ábra). A lap www.kpluszf.com weboldalon keresztül érhető el. A folyóirat fő célja a hadviselés és a békefenntartás(!) emberi döntések, attitűdök, személyen belüli és interperszonális konfliktusok, valamint kreatív (technikai, gazdasági és politikai) alkotások által determinált jelenségeinek feltárása. Külön cél továbbá a pszichológiai hadviselés (mint erősokszorosító hatású, nem halálos, nem kinetikus fegyver) pszichológiai, had-

történeti, politikai, szociológiai, gazdasági, jogi és egyéb diszciplináris vonatkozásainak elemzése. A „Lélektan és Hadviselés” folyóirat megjelenését a 2023/2024. tanévben a „Magyar Kultúráért Alapítvány” és a „Petőfi Kulturális Ügynökség” 1 500 000 Ft-tal támogatta. Projektazonosító: FIT/00102/2023.

2020-tól pedig „PSYWAR – kiállítás a lélektani hadviselésről” címmel virtuális kiállítás is a látogatók rendelkezésére áll (7. ábra). A 3D virtuális kiállítást a K+F Stúdió Kft. nonstop és ingyenes formában működteti társadalmi felelősségvállalási stratégiája keretében, pro bono céllal, a multidiszciplináris tudományos-ismeretterjesztés érdekében. A kiállítás három fő tematikai egységből áll:

6. ábra: A „Lélektan és hadviselés” e-folyóirat. Forrás: a Szerző

7. ábra: A PSYWAR 3D virtuális kiállítás nyitóképe. Forrás: a szerző

- 1) A pszichológiai hadviselés alapfogalmi és története,
- 2) az emberi szükségletekkel operáló PSYWAR,
- 3) az attitűdökre irányuló lélektani hadviselés.

A kiállítás a www.kpluszf.com oldalon keresztül érhető el, s ingyenesen láto-gatható. Hardverigény: billentyűzet és egér (a 3D virtuális térben történő navigációhoz).

A lélektani hadviselés kapcsán ezenkívül megemlítendő még, hogy éppúgy meríthet módszertani eljárásokat és elméleti ismereteket a civil (tehát nem katonai megrendelésre, nem katonai szervezet által végzett) pszichológiai kutatások eredményeiből, mint ahogy a civil életbe is beszivárgott a lélektani hadviselés fogalma, s némiképp eszközrendszere is (lásd: reklámpszichológia, marketing, sportpszichológia, a kereskedelmi vagy politikai kampányok világa, stb.) – még, ha nem is mindig jellemző az a fajta céltudatosság és szervezettség, mint ami a katonai lélektani műveletekre jellemző.

Zárógondolatok

A lélektani hadviselés meglehetősen egyidős az emberiséggel, szervezeti keretek között történő művelése azonban csak a XX. század elejétől jellemző. Az első világháborúban elért sikerek, felkeltették az érdeklődést a lélektani hadviselésben rejlő lehetőségek iránt – nemcsak a katonai, ha-

nem a civil/üzleti szféra részéről is. E civil/üzleti érdeklődés napjainkban a PR, a reklám- és a marketing egymással összefonódó triászában érhető tetten. Ezenkívül a civil életben a sport és a kampányok terén találkozhatunk a célközönségnek tekintett személyekre történő tervezett lélektani hatáskeltéssel.

Irodalom

- AJP-3.7 - Nato Psychological Operations Doctrine (2002)
- AJP-3.10. - Allied Joint Publication for Information Operations (2009)
- AJP-3.10.1 - Allied Joint Doctrine For Psychological Operations (2007)
- Bolgár Judit (2005): A lélektani műveletek pszichológiai alapjai. *Humán Szemle*, XXI. évf. 2005/2.; 74-80. o.
- Bolgár Judit, Hajdú István és Szternák György (2008): *A katonai műveletek háttere, megvívásuk jellemzői napjainkban*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Szárazföldi Műveleti Tanszék, Budapest.
- Finch, Lynette (2000): Psychological propaganda: The war of ideas during the first half of the twentieth century. *Armed Forces and Society*, 2000 Spring.
- Hetzman Diána (2009): A CIMIC és a PSYOPS képesség fejlesztésének irányai. *Hadtudomány*, 2009/3-4. 168-171. o.
- Knezović, Zvonimir és Milković, Darko (2007): Pszichológiai manőverek,

- pszichológiai háború és a háborús hírverés. In: Pavlina, Želimir és Komar, Zoran (szerk.): *Katonapszichológia – Hor-vát tudományos tapasztalatok (3. kötet)*. Zrínyi Kiadó, Budapest. 301-331.
- Gosztonyi Péter (1993): *A Vörös Hadsereg – A szovjet fegyveres erők története (1917-1989)*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Grecsko, Andrej Andrejevics (szerk.) (1984): *A második világháború története 1939-1945. XII. kötet*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest.
- Mező Ferenc (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben*. Kocka Kör, Debrecen
- Net1: *Report of the Committee on Alleged German Outrages* (1915). Megnyitva: 2024.06.02. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/86/Report_of_the_Committee_on_Alleged_German_Outrages_%28and_Appendix%29_%28IA_allegedgermanout00grea%29.pdf
- Net2: *Edward Bernays 1917-ben*. Megnyitva: 2024.06.02. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Edward_Bernays_cropped.png
- Net3: Magyar Honvédség Kiber- és Információs Műveleti Központ. Megnyitva: 2024.06.02. URL: <https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-kiber-es-informacios-muveleti-kozpont.html>
- Pix Gábor (2005): *A lélektani műveletek jellemzőinek vizsgálata*. Doktori (PhD-) értekezés. Készült a Zrínyi Miklós nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola keretében. Letöltés: 2014.01.30. Web: http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2006/pix_gabor.pdf
- Poszpelov, Pjotr Nyikolajevics (1964): *A Nagy Honvédő Háború története (1941-1945)*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest.
- Sandler, Stanley (1992): Army psywarriors: A history of U.S. Army psychological operations. *Special Warfare*; vol 5 no 2; Oct 1992; pp. 18-25.
- Szeleznyev, Alekszej (1965): Háború - ideológiai háború. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest.